

ZLATKO KARAČ

RIJEČKA KAZALIŠTA

NANA PALINIĆ

THEATRES OF RIJEKA

NANA PALINIĆ

This monograph is based on the author's dissertation defended at the Faculty of Architecture of the University of Zagreb in 2008. It is a synthesis of her three-decade long research into the architecture of theatre buildings, movies and various stages in Rijeka. The research covers 68 buildings and spaces of this architectural type ranging from the first Jesuit school theatre from 1629 to the Cultural Centre built in Sušak in 1947. Besides the buildings obviously planned and designed as theatres, the analysis also encompasses various outdoor stages such as summer open theatres at the squares, in the park, public baths etc. Out of the total number of analyzed buildings, six have been selected for an in-depth analysis since they are considered truly representative for a particular period. These are: the Baroque theatres *Teatro Bono-Gerliczi* (1764-1766) and *Teatro Nobile* (1783), the Classicist Adamić's theatre (1798-1805), the Historicist *Teatro Comunale* (Fellner&Helmer, 1883-1885; today the Croatian National Theatre), the Secession masterpiece *Teatro Fenice* (T. Träxler, 1911-1914), and the Modernist complex of the Croatian Cultural Centre in Sušak (J. Pićman - A. Albini, 1934-1947).

Državni arhiv u Rijeci: Pos. izd. 26.
Sveučilište u Rijeci, Građevinski fakultet
Rijeka, 2016.

Str. 500, ilustr. 520, bilj. 976, izv. 23, lit. 222, kratice,
kazalo, sažetak/summary/riassunto, biografija, zahvale
[29,5/22 cm, kolor, meki uvez]

Urednik: Goran Crnković
Recenzenti: Vladimir Bedenko, Julija Lozzi Barković
Lektura: Dusanka Starčević
Prijevodi: Ante Lakos, Severino Korlević
Fotografije: Duje Kalajžić i dr.
Arhivske presnimke: Boris Zakosek i dr.
Tehnički i likovni urednik: Branko Lenić

ISBN 978-953-7134-26-6 [DAR]
978-953-6953-46-2 [GFR]
CIP 130823089 [Sveučilišna knjižnica Rijeka]

U našoj znanstvenoj literaturi rijetke su sintezne knjige posvećene jednoj arhitektonskoj tipologiji, osobito ako je karakter istraživanja prožet historiografskim diskursom s cjelovitim pogledom u povijesnu genezu određenoga arhitektonskog tipa, a interes usmjeren prema bastini jednoga grada.

Takav ustrajni znanstveni program obrade scenskih prostora Rijeke – kazališta, kina i objekata za zabavu – arhitektica Nana Palinić provodi već gotovo tri desetljeća, još od istraživačkog projekta *Kino Partizan – Teatro Fenice*, s kojim je predstavljala Hrvatsku na Bienalu mladih Mediterana u Valenciji (1992.), potom niza članaka i studija o kinima i teatrima, do magistarskog rada *Teatro Fenice u Rijeci – razvitak, zaštita i uređenje* (Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1997.) te, napokon, i impozantne disertacije *Riječka kazališta...* (takoder obranjene na zagrebačkom Arhitektonskom fakultetu, 2008.), iz koje je kao sinteza autoričinih istraživanja proizašla i ova monografija.

Knjiga je strukturirana u kronološkoj, odnosno stilskoj matrici izlaganja, u sedam glavnih periodizacijskih cjelina – od prapovijesti i antike do moderne, pri čemu se efektivni razvoj scenskih prostora Rijeke može pratiti od 1629. kad je nastalo prvo Isusovačko školsko kazalište, do 1947. kad je dovršena izgradnja Hrvatskoga kulturnog doma na Sušaku. Tijekom ta tri i pol stoljeća razvoja autorica je identificirala i obradila čak 68 građevina i prostora koji se osim u funkciji teatra ili kina javljaju i pod nazivima *casino, sala, variete...*

(ukupno 39), ali i u zanimljivim pojavnim oblicima scena na otvorenome (bilo ih je 29) zabilježenih kao *arena, amfiteatar, cirkus, vodvilj, terasa...* Nisu to uvijek bili reprezentativni i namjenski građeni objekti, pa teatarske prostore autorica nalazi u narodnim čitaonicama, hotelima, samostanima, radničkim i sokolskim domovima, uboznicama, dječjim prihvatilištima, te u dvoranama nekih tvornica (npr. Rafinerije R.O.M.S.A., Tvornice torpeda Whitehead, Tvornice duhana, Brodogradilišta Cantieri). Ljetna kazališta i otvoreni scenski prostori uređivani su katkad provizorno na gradskim trgovima, u parkovima, kupalištu, hotelskim terasama, pa i kao arhitektonično realizirani trajni sklopovi.

Svaka periodizacijska cjelina započinje opcim okvirom vremena i stila, poglavljima *Situacija u Hrvatskoj* i potom *Rijeka u razdoblju...* (s povijesnim i urbanim razvojem), a potom se kronološkim slijedom nizu 'kataloške' obrade svakoga pojedinog kazališta ili drugoga scenskog prostora određenoga razdoblja. Autorica uvijek donosi iscrpne povijesne podatke, interpretira projekt i nacrtu dokumentaciju (ako je sačuvana), potom urbanističku lokaciju, arhitektonske odlike izvedenih građevina te promjene koje su se s vremenom dogodile (od manjih rekonstrukcija do potpunog rušenja), odlike scenske tehnike, atribucijske dvojbe... Ipak, nisu svi primjeri mogli biti obrađeni jednako ekstenzivno i detaljno jer su neke građevine vrlo kratko djelovale u scenskoj funkciji ili su odavno uništene, pa ih i nije moguće interpretirati. No šest je kapi-

talnih građevina što su obilježile 'stoljeća u kojima su nastale' Nana Palinić elaborirala iznimno temeljito i minuciozno. To su: barokni *Teatro Bono-Gerliczi* (1764.-1766.) i *Teatro Nobile* (1783.), klasicističko *Adamićevo kazalište* (1798.-1805.), historicistički *Teatro Comunale* (1883.-1885.; danas HNK Rijeka), secesijsko remek-djelo *Teatro Fenice* (1911.-1914.) te modernistički kompleks *Hrvatskoga kulturnog doma* na Sušaku (1934.-1947.).

Autorica ukazuje na moguća tipološka ishodišta i utjecaje inozemnih primjera na riječke realizacije, donosi i nacrtne bitnih europskih kazališta pojedinoga razdoblja, a vrijedan su ekskurs i podaci o autorima ili dvojbjenim atribucijama (npr. o biru Fellner&Helmer na *Teatru Comunale*, talentiranome Wagnerovu đaku Theodoru Träxleru na *Teatru Fenice*, te o relacijama autorstva Pićman – Albini na Sušackom domu).

Kod manje poznatih ili dosad nepoznatih primjera izvršena je ubikacija nekih scenskih građevina kojima se nije znao položaj u gradskom tkivu (s pomoću starih karata, katastara, gradskih zapisnika), čemu je zasigurno pomoglo i dugogodišnje arhivarsko iskustvo koje je Nana Palinić stekla radeci u Državnom arhivu u Rijeci.

Valja istaknuti da je knjiga uzorno opremljena brojnim dosad nepubliciranim arhivskim nacrtima, minuciozno izlistanim dokumentacijskim izvorima i opsežnom literaturom, uvršteno je i iscrpno kazalo, sažetci na tri jezika te topografske karte razmjestaja scenskih građevina i prostora.